

Per extensió de les diverses teories polítiques medievals, l'ús del vernacle pogué, tanmateix, haver estat contemplat pel seu efecte polític. A més de fer la llei i els processos de la política accessibles, l'ús del vernacle va reflexar el reconeixement de la individualitat i l'expressió individual. La definició medieval d'un estat com una comunitat de ciutadans, que derivava d'Aristòtil, també suposava aquest reconeixement. El populisme medieval i qualsevol teoria medieval de la derivació popular de l'autoritat estava basada en el reconeixement de l'home com a individu, no com una classe d'individus. Corresponent a la noció abstracta d'individu estava el concepte pràctic de ciutadà. Tomàs d'Aquino va considerar l'individu allunyadíssim d'una mera porció transitòria de la institució de l'estat. Com a director, el ciutadà podia efectuar canvi. Una de les seues eines pogué ben bé haver sigut destinada a ser el vernacle.

L'impacte polític més definitiu de l'ús del vernacle va ser la seua accentuació de la regionalitat. Mentre la major part dels portants de les defenses del vernacle rebutjaven qualsevol necessitat del llatí amb el seu nou entusiasme per un rol per al vernacle, adoptaven un recipient per a la desintegració política i religiosa del paneuropeanisme que fou el que, encara que no vertaderament fenomen medieval, finalment arribà a passar.

TEXTOS PER A COMENTAR SOCIOLINGÜÍSTICAMENT

1) El bisbe Sant Gregori de Tours (538-594) va comentar que el seu deficient llatí era a causa de la falta de mestratge, donat que son pare va morir quan ell tenia vuit anys.

2) El Concili de Tours (813) recomana de predicar en «rusticam romanam linguam».

3) «Quan els sarraïns de la vila veieren que la Ciutat es perdia, n'eixiren, entre hòmens i dones, uns 30.000 per les dues portes i se n'anaren cap a la Serra. [...]

I en arribar-hi Nós abandonaren la defensa, i un sarraí que sabia el nostre romanç ens digué que si disposàvem gent que els salvava de la mort, retien l'Almudaina.

I mentre Nós estàvem en aquests tractes, vingueren a veure'ns dos hòmens de Tortosa i ens digueren que volien parlar amb Nós per un afer del nostre màxim interès, i Nós els férem un apart i ens preparàrem a escoltar-los. [...]

30) «Mas para el engrandecimiento de la lengua y de España... el Castellano habrá de completar, dentro de la Península, su función unificadora y civilizadora -como única lengua de cultura que en España existe-, acabando de penetrar e imperar en aquellas comarcas rezagadas en su castellanización...

(*El español desde el siglo XVIII hasta el momento presente*, cap. XIV de *Historia de la lengua española*, Jaime Oliver, 1939)

31) «Quédense para la recóndita intimidad los coqueteos lingüísticos, la expansión más o menos romántica o más o menos reticiente de otras lenguas. Però en presencia de un español ante sus compatriotas y ante el mundo, tenga usted la dignidad de su propia redención y haga usted el honor debido a su redentor. Porque la consigna es clara y no tiene refugios. Si queremos ser dignos de esa redención y honrar a quien nos ha redimido, todos los españoles debemos hacer tres cosas: pensar como Franco, sentir como Franco y hablar como Franco, que , hablando naturalmente en el idioma nacional, ha impuesto su Victoria...

(*Hablar como Franco*, editorial de La Vanguardia, 8-VI-1939)

32)

P. Fabra: - [...] De manera que no solament hi ha llenguatges hegemònics. Hi ha també fonètiques dominadores...

F. Pujols: - -No us podeu imaginar com em plauen les vostres paraules! Perquè jo, intuïtivament, sempre he cregut que el moll de l'os fonètic de Catalunya radica a Barcelona. I, al meu entendre, tot es concreta en la transformació, de les " es" en " as" i de les "os" en "us". [...] I, contra aquesta llei (productora d'una fonètica particular i diferencial en extrem, que deu ser l'ànima salvadora de la nostra llengua), em sembla que no hi ha res a fer. Encara que el despotisme polític i l'assimilisme lingüístic a ultrança arribessin a fer parlar els catalans en castellà, el castellà de Catalunya no seria el castellà de Castellà. Canviaria potser la morfologia catalana, però no la fonètica -i aquesta a la llarga, tornaria a engendrar el llenguatge de Catalunya... Si jo no tingués ara tantes coses al cap, m'agradaria estudiar la raó profunda, pantològica, de la fonètica barcelonina, per tal de demostrar que és el baluard més fort contra l'assimilisme [...] Però, tornant a la fonètica, ara m'ha vingut a la memòria que en Casas-Carbó mantenia que la llengua basca no té defensa davant el castellà perquè aquella, fonèticament, no li oposa cap muralla. Per això pot defensar-se la teoria encaminada a provar que el basc, a desgrat de les seves dificultats, és més vulnerable que el català a l'assimilisme castellà...

(Artur BLADÉ Desumvila, testimoni de la conversa entre Pompeu Fabra i Francesc Pujols en la primavera de 1941 a Montpeller on tots tres estan exilats. Reproduïda al seu llibre *Contribució a la biografia de Mestre Fabra*, 1965)

33) «2.Las circunstancias favorecieron, pues, la constitución de un dialecto original e independiente. En efecto, el castellano fue en la época primitiva un islote excepcional. En primer término se apartaba de los demás romances peninsulares por el especial tratamiento de fonemas y grupos consonánticos latino; difería del

resto de España en el paso de /f-/ inicial a [h] aspirada (...); suprimía /g/, /j/ iniciales ante /e/, /i/ átonas y los grupos /sc/, /st + yod/ daban /ʃ/ en vez de /s/, que era la solución dominante en toda la Península. (...)

3. El castellano poseía un dinamismo que le hacía superar los grados en que se detenía la evolución de otros dialectos (...)

4. Por último, el castellano era certero y decidido en la elección, mientras los dialectos colindantes dudaban largamente entre las diversas posibilidades que estaban en concurrencia. (...) De León a Cataluña contendían para el artículo masculino singular diversas formas, principalmente *el* y *lo* ; el castellano las unifica en *el* desde muy temprano.»

«... La comunidad hispánica tenía su idioma. «La lengua castellana --decía Juan de Valdés en 1535-- se habla no solamente por toda Castilla, pero en el reino de Aragón, en el de Murcia con toda el Andalucía y en Galizia, Asturias y Navarra; y esto aun hasta entre gente vulgar, porque entre la gente noble tanto bien se habla en todo el resto de España». Esta afirmación de Valdés respondía a un hecho innegable: el castellano se había convertido en idioma nacional. Y el nombre de *lengua española*, empleado alguna vez en la Edad Media con antonomasia demasiado exclusivista entonces, tiene desde el siglo XVI absoluta justificación y se sobrepone al de *lengua castellana*. En esta preferencia confluyeron dos factores: fuera de España la designación adecuada para representar el idioma de la nación recién unificada era *lengua española*; dentro de España aragoneses y andaluces no se sentían partícipes del adjetivo *castellano* y sí de *español*. »

(Rafael Lapesa, *Historia de la lengua española*, 1942)

34) «Porque la Lengua española es la esencia de España, es el estandarte generoso y total de España, es el símbolo de la Unidad de España, de la Grandeza de España, de la Libertad de España.

La Lengua de España es la madre que ha acogido y besado a todos sus hijos en el Mundo. Al hijo ibérico, y al hijo celta, y al hijo germánico, y al hijo árabe, y al hijo americano, y al que hablaba leonés, o asturiano, o andaluz, o catalán, o aragonés, o vasco, o gallego. Todo, todo ha cabido y todo cabrá en la Lengua universal, imperial, totalitaria, de España. Materna.

Esta Lengua que hoy la hablan cien millones de almas. Y mañana la hablarán más millones todavía. Porque, desaparecida la Lengua romana o latina, es la Lengua española la enviada por Dios a los hombres para entenderse mundialmente.»

(Ernesto Giménez Caballero, *España nuestra. El libro de las juventudes españolas*. Ediciones de la vicesecretaría de Educación popular. Madrid, 1942).

35) «Parece llegado el momento en que una política de Estado, en perfecta armonía con la de todas las Comunidades Autónomas, funde las bases firmes de una situación idiomática en España que constituya un soporte de perfecta convivencia nacional, y no un factor disgregador. La Constitución y los Estatutos ofrecen los

cauces precisos para que esa situación pueda alcanzarse y los problemas idiomáticos actuales deben ser decidida y serenamente afrontados.

La necesidad de una lengua común que sea la de toda España parece obvia por razones múltiples, entre las cuales destacamos las siguientes:

- a) Todo ciudadano debe tener libre acceso a la comunicación con los restantes ciudadanos del mismo Estado, sin limitaciones lingüísticas.
- b) Toda nación en sus relaciones internacionales ha de comparecer con la lengua oficial del Estado. Sólo esa lengua ampara y define a los ciudadanos de una misma nación.
- c) Las comunidades territoriales han de contar con un instrumento idiomático común para relacionarse entre sí y con el Estado.
- d) Los ciudadanos han de ser capaces de ejercer sus derechos legales en una lengua común cuando entren en conflicto con los ciudadanos o comunidades que tengan legalizado el uso de otra lengua.
- e) Deben poder ejercer asimismo el derecho sin trabas al cambio de residencia, que es uno de los fundamentos de toda ordenación democrática, y a ejercer por tanto su profesión y a desarrollar sus actividades sin limitaciones que provengan de ningún tipo de exclusivismo lingüístico.»

(Ministerio de Educación y Ciencia, Informe sobre la Enseñanza de las lenguas Españolas y bilingüismo, presentat pel Grupo de Trabajo para la Mejora de la Enseñanza de las Lenguas Españolas designat oficialment per Orden ministerial. L'informe fou assumit i publicat com a doctrina oficial pel Ministerio el juliol del 1982).

36) «1. Durante la jornada escolar, incluido los recreos, adoptarán el idioma castellano como lengua oficial, tal como lo reconoce la legislación vigente».
(Fragment de les Instruccions dirigides l'any 1982 per part de la Inspectora d'Educació de Zona a la Sra. Directora i el Claustre de professors de l'escola de Barx)

37)

"CLASES PARTICULARES DE
LATÍN,
LENGUA,
VALENCIANO".

(anunci col·locat en un tauler d'anuncis d'una biblioteca pública valenciana que Lluís V. Aracil cita al començament del seu estudi de 1988 Historia das linguas europeias).

I ens conduïren a la casa on era [el rei de Mallorca], i descavalcàrem, Nós i Don Nuno armats, i entràrem a l'edifici, i davant estaven tres aixurtiquins amb atzagaies.

I en arribar prop d'ell, s'aixecà amb la seua capa blanca. I li férem dir en algaravia per un dels hòmens de Tortosa, que Nós li deixàrem dos cavallers i alguns hòmens nostres i que no tingués por, que des del moment que estava en poder nostre no moriria.»

[fragment que narra la conquesta de Mallorca extret del Llibre dels fets, autobiografia dictada durant els últims anys de la seua vida pel Rei Jaume I (1208-1276)]

4)

«Déu honrat, gloriós senyor nostre, amb gràcia i benedicció vostra comencem aquest llibre que del començament de doctrina pueril.

Del pròleg

Déu vol que ens esforcem i ens cuidem de servir-lo, perquè la vida és breu, i la mort s'acosta a nós tots els jorns; i per açò, la pèrdua de temps ha de ser molt airable. Per tant, al començament s'ha de mostrar al fill les coses que són generals en el món, perquè així sàpia davallar a les especials; i s'ha de fer raonar en vulgar al seu fill, al començament d'açò que aprendrà per tal que entenga el que raonarà; després convé que li siga feta construcció [anàlisi gramatical] en el mateix llibre traduït en llatí, perquè així entendreà més fàcilment el llatí. [...]

de les VII arts

LXXIII. De gramàtica, lògica, retòrica

Art és ordenament i establiment de conèixer la fi d'aquella cosa de la qual hom vol tenir coneixença. I gramàtica és dretament parlar i escriure. Per això és elegida a ésser comú llenguatge a les gents, que per llunyania de terres i de participació són variables en llur llenguatge.

Fill, si vols aprendre gramàtica, tres coses et convenen de saber: construcció, declinació i vocables. Per tant, aprén aquestes tres coses en aquest llibre, una volta siga traduït al llatí, perquè com el saps en romanç, sabràs abans fer la construcció en aquest llibre que en cap altre; i com que aquest llibre tracta de moltes coses diverses, aprendràs molts vocables a declinar i a saber.

Quan hauràs apres la gramàtica en aquest llibre, després aprén-la en el Llibre de definicions i de qüestions, perquè abans tingues les altres ciències. Si vols entrar en alguna art o ciència, primerament et convé de passar per esta art de gramàtica, que és portal pel qual hom passa per a saber les altres ciències.

[Fragment actualitzat del llibre Doctrina pueril, dedicat a com s'han d'instruir els infants escrit l'any 1275 per Ramon Llull(1232-1316)]

5) «Molt va reflexionar l'apòstol sobre els dos missatges ressenyats i va reunir tots els cardenals per a preguntar-los quin consell li podrien donar per a destruir la diversitat dels llenguatges i quin de tots els llenguatges seria millor que utilitzara tota la gent en general per tal que s'entengueren i amassen a fi que es dedicaren a servir a Déu.

amplificant
en el text 5.

Li va respondre un cardenal: - Senyor apòstol [papa], en resposta a la vostra pregunta, cal que vós i la vostra cort sigueu agradables i amables als prínceps cristians i que concilieu els costums d'ells i els dels seus súbdits, triant-ne els millors; també cal que per cada província hi haja una ciutat en la qual siga parlat el llatí per uns i per altres; perquè el llatí és el llenguatge més general, en llatí hi ha paraules de molts altres llenguatges i, a més, en llatí estan els nostres llibres. Després de fer tot açò, cal que es destinen dones i hòmens a aquella ciutat per aprendre'l i que, quan retornen a la seua terra, el mostren als infants quan començaran a parlar; i així a través del temps, podreu aconseguir el vostre propòsit: que en el món no hi haja més que un llenguatge, una creença, una fe, la qual cosa s'aconseguirà sempre que un papa rere altre s'hi dedique, de la mateixa manera que vós ho heu començat a fer.»

(fragment versionat del Llibre d'Evast e Blanquerna, de Ramon Llull)

6) «La intenció per la qual nós posem aquesta amància en vulgar és perquè els hòmens que no saben llatí puguen tindre art i doctrina en saber lligar la seua voluntat d'estimar amb el bon amor i, a més, en saber tindre ciència per conèixer veritat; és per això que la posem en vulgar, a fi que els hòmens que saben llatí coneguen la doctrina i manera de com les paraules llatines puguen davallar a parlar bellament en vulgar, usant vocables d'aquesta art [l'Art Amativa], perquè molts hòmens hi ha que no saben transportar en vulgar la ciència en llatí a causa de la mancança de vocables, cosa que gràcies a aquesta art podran fer.»

(fragment actualitzat del Pròleg a l'Art Amativa de Ramon Llull)

7) «4. Realment, les accions més nobles dels italians no són exclusives de cap ciutat d'Itàlia i són comunes a totes; entre aquestes, doncs, es pot discernir aquella llengua vulgar que perseguíem més amunt, que flaira en qualsevol ciutat, però no descansa en cap.

5. Pot flairar més en una ciutat que en una altra, així com la més elemental de les substàncies, que és Déu, flaira més en l'home que en les bèsties, o en les bèsties més que en una planta, o en aquestes més que en un mineral, o en aquest més que en un dels elements, o en el foc més que en la terra [...]

6. De manera que així hem trobat el que buscàvem: afirmem que la llengua vulgar, il·lustre, cardinal, cortesana i curial, a Itàlia, és la pròpia de totes les ciutats italianes i no sembla que ho siga de cap, amb la qual s'han de mesurar, ponderar i comparar tots els parlars de les viles d'Itàlia.»

[fragment de l'obra De vulgari eloquentia, traduït de l'original en llatí. Aquesta obra fou escrita entre els anys 1305 i 1307 per l'italià Dante Alighieri (1265-1321)].

8)

LLIBRE TERCER. Capítol primer

Aquesta llengua [la llatina] té l'avantatge d'estar difosa per moltes gents i nacions, i que a penes hi ha art o ciència que no hi tinga els seus monuments literaris. A banda d'això, és rica perquè està molt cultivada, polida i esmunyida per l'enginy de tota una

plèiade d'escriptors; sona amb blonor; té una gravetat no esquerpa; ni muntanyenca, com la tenen altres, sinó com el baró ferm i prudent, nascut i educat en una ciutat d'èxquisida cortesia. Pecat fos no cultivar-la ni conservar-la. La seua pèrdua ocasionaria una confusió caòtica en totes les disciplines i un enrenou i desconcert enormes en la societat, arran de la ignorància de les llengües, perquè com diu Sant Agustí: *Cadascú s'estimaria més conuiu amb el seu gos que amb un ser humà de llengua desconeguda*. També per a la propagació de la fe és d'incalculable utilitat que els hòmens s'entenguen mútuament.

LLIBRE QUART. Capítol primer

Fins ara ens hem detingut en el coneixement de les llengües que són les portes de totes les disciplines i arts, i indubtablement d'aquelles que tenen la seua manifestació en els monuments literaris dels grans enginys. Així és que la ignorància de qualsevol llengua tanca, per dir-ho així, l'accés a la disciplina que en aquella llengua està expressada i consignada. Però tinguen present els estudiosos que si a les llengües no afegiren altres coneixements, no han fet més que arribar a les portes d'aquelles arts i que no fan sinó envoltar-les i guaitar el vestibul i que no val més saber llatí o grec que francès o castellà, sense els avantatges que als erudits poguera suposar-los la seua utilització i que totes les llengües del món no compensen el treball d'aprendre-les perquè sí, si a través d'aquestes no es busca una finalitat utilitària. En vista d'això s'aprenen, a saber: per a endinsar-se fins a la bellesa i les meravelles que aquelles llengües amaguen avariciosament en pany i clau. Molt pròxim a l'estudi de la llengua està el mètode d'examinar l'instrument de la veritat i la falsedat per enunciats simples i compostos, que s'anomena censura o crítica de la veritat.

(traducció de l'original en llatí de *De disciplinis*, Joan Lluís Vives, 1531)

9) «Que ningún muchacho nuevo convertido aprenda a leer ni escribir arábigo, sino castellano o valenciano.»

(Josep Esteve/Estevan, bisbe d'Oriola, 1595)

10) «En Cataluña, i más en el Reino de Valencia todos los sermones se hazen en Romance /castellano/, el qual saben i hablan todas las personas que son de alguna suerte, si bien la gente ordinaria usa de la suia natural Catalana, diversa de la nuestra. En las quales partes, si se mira con atención, se verá el uso de dos lenguas juntas i cómo se va introduciendo una i olvidándose la otra, i si en aquellos Reinos no se admitiera en los tribunales i juzgados otra lengua que la Castellana, más en breve se acabari de introducir, pero sin esso va cada dia en crecimiento.»

(*Del origen y principio de la lengua castellana o romance que oi se usa en España*, Bernardo Aldrete, Roma, 1606)

11) «Hago gracias a Dios que en Valencia ya no se siente hablar en lengua aráviga.»

(Pere Ginés de Casanova, vicari general de la Seu de València, 1609)

12) «Comèdia en la Deputació per los cavallers / Dimats a 12 de febrer 1619, dia de Carnestoltes, ixqué un paper que dia "Hoy martes representa la Compañía de los Caballeros con vestidos fiados la comedia de 'La ocasión voluntaria y gastos forçosos, deudas mal pagadas de mercaderes y quejas de oficiales' en la Deputación y viernes en la Verbal delante del señor visorey". I representaren la comèdia los senyors cavallers en la prima nit i en la sala de la Deputació i trobà's lo senyor virrei don Jaume Ferrer.»

(*Extret del dietari de mossén Porcar, 1619*)

13) «I si jo escric en francès, que és la llengua del meu país, i no en llatí, que és la llengua dels meus preceptors, és perquè espere que aquells que no es serveixen més que de la seua pura raó natural jutjaran millor les meues opinions que aquells que no creuen més que en els llibres antics; i pel que fa a aquells que uneixen el bon sentit amb l'estudi, únics als que desitge com a jutges, no seran de cap manera, n'estic ben segur, tan partidaris del llatí com per a rebutjar atendre les meues raons pel fet que les explique en llengua vulgar.»

[*fragment del Discours de la méthode, escrit en francès per René Descartes el 1637. Altres obres del mateix autor són: Meditationes de prima philosophia, ubi de Dei existentia et animi immortalitate (1641), Principia philosophiae (1644), traduïda al francès el 1647, i Traité des passions de l'âme (1649).*]

14)« Escola de l'adolescència

[L'escola de l'edat anterior, la de puerícia, és en vernacle, la de l'adolescència en llatí]

[...] II. En aquesta escola cal ensenyar sobretot tres coses:

I. Les llengües; II. Les arts; III. Els costums.

III. Les llengües que s'han d'aprendre en aquesta escola són les següents: 1. La dels pobles veïns o almenys una d'elles; 2. La llengua llatina; 3. La llengua grega; 4. La llengua hebraica.

[...]

VI. Ací tindran un lloc principal els exercicis de Gel·li que consisteixen a ensenyar no un sol escriptor o els millors escriptors d'un segle o d'una llengua, sinó tots els que merescuen destacar-se en qualsevol llengua o país.

El comerç es basa en canvis honestos gràcies a l'encontre de mercaders reunits en determinats llocs, portant cada un del lloc d'on ve un producte que permuta amb altres mercaderies que un altre porta de la seua terra. Si fóssem privats de tals comerços, totes les terres tindrien falta d'algunes coses indispensables, ja que cap terra és tan fèrtil que tinga prou per ella mateixa. El mateix s'ha de pensar del comerç de la saviesa. Siga distribuït a cadascú un autor com si fóra una determinada part de la terra o una illa, o una ciutat o una mina...on treballant amb esforç es descobresca qualsevol cosa bella, rara o útil a la vida i en tal cas ho aporte a l'empori comú, entregant als altres les pròpies coses i rebent dels altres el que tinguen.»

(*J.A. Comenius, Pampedia, escrita en llatí entre el 1644 i el 1670 per aquest autor nascut a Moràvia -actual República Txeca*)

15) «Ninguna lengua ha avido hasta ahora que aya tenido tantos, i tan buenos libros, como la latina, thesorera muchos libros ha de la doctrina de todas las naciones más sabias, i es conveniente que prosiga en serlo; porque, si cada nación intentasse que la suya fuesse preferida a las otras, todas las demás se verian obligadas a estudiar muchos, i mui distintos idiomas, i la mayor parte de los estudiosos se aplicarian a aprender lenguas, empleando más tiempo en ellas, que en la doctrina, que contendria cada una. No digo yo, que cada nación no aya de tener en su propia lengua todos los libros necesarios para el conocimiento perfecto de la religión, i para el egercicio de todas las artes útiles, que hazen feliz el estado de una monarquia o república, sino que conviene, que enderezando los entendimientos al mayor beneficio del género humano los más aventajados en las artes i ciencias, estando por otra parte bien instruida la propia nación, escriban en latín para la mayor extensión de la doctrina, según lo pide la caridad, sin que esta diligencia quite la de trasladar a las lenguas nativas lo más útil de las estrangeras promoviendo el beneficio de los ciudadanos en quanto sea reducible a la práctica.»

(fragment de Idea de la gramática latina, escrita l'any 1768 per l'erudit valencià Gregori Mayans i Siscar (1699-1781), pràcticament l'únic representant de la Il·lustració a Espanya)

16) «Finalmente mando que la enseñanza de primeras Letras, Latinidad y Retórica se haga en lengua castellana generalmente dondequiera que no se practique, cuidando de su cumplimiento las Audiencias y justicias respectivas, recomendándose también por el mi Consejo a los diocesanos, Universidades y Superiores Regulares para su exacta observancia y diligencia en extender el idioma genral de la Nación para su mayor armonía y enlace recíproco».

(Real Cédula del 1768, de Carles III)

17) El governador de la sala del Crimen i oïdor de la Reial Audiència Francisco Antonio Vazquez, amb data 26 de març del 1787, adreçà una carta a l'alcalde major de Novelda per la qual ordenava que ell o, a través dels alcaldes ordinaris, el regidor degà i el síndic procurador general vigilaren «que el Maestro no permita que los niños ablen [sic] en el idioma valenciano, sí que les instruya en el castellano para la mejor pronunciación. Que esta orden se observe y cumpla por los sucesores en sus respectivos empleos, y al ingreso de ellos se les hará saber por el ese Ayuntamiento...»

18) «En Europe et nulle part que je sache sur le globe, aucune langue nationale n'est universellement usitée par la nation. La France a dans son sein peut-être huit millions de sujets dont les uns peuvent à peine balbutier quelques mots estropiés ou quelques phrases disloquées de nôtre idiome: les autres l'ignorent complètement [...] Les gouvernements ignorent ou ne sentent pas assez combien l'anéantissement des patois importe à l'expansion des lumières, à la connaissance épurée de la religion, à l'exécution facile des lois, au bonheur national et à la tranquillité publique.

[Ni a Europa ni a cap altra part del món que jo sàpia, cap llengua nacional no és universalment usada per la nació. França té al seu si potser vuit milions de persones dels quals uns poden malament pronunciar algunes paraules malmeses o algunes frases dislocades del nostre idioma: els altres l'ignoren completament [...] Els governs ignoren o no perceben prou fins a quin punt l'aniquilament dels patois és necessari per a l'expansió de les llums de la il·lustració, per al coneixement depurat de la religió, per a l'execució fàcil de les lleis, per a la felicitat nacional i per a la tranquil·litat pública]

(*Essai sur la régénération physique, morale et politique des Juifs*, Henri Grégoire, Metz , 1789.)

19) «[...] Així, amb trenta patuesos diferents, encara som, pel que fa al llenguatge, a la torre de Babel, mentre pel que fa a la llibertat, formem l'avantguarda de les nacions.

Encara que hi hagi la possibilitat de fer minvar la quantitat d'idiomes establerts a Europa, l'estat polític del món ens fa deixar de costat l'esperança de reunir els pobles en una llengua comuna. Aquesta concepció, fabricada per alguns escriptors, és tan agosarada com quimèrica. Una llengua universal és, en el seu gènere, el que la pedra filosofal és a la química.

Però almenys pot uniformar el llenguatge d'una gran nació, de manera que tots els ciutadans que en formen part puguin sense cap obstacle comunicar-se els seus pensaments. Aquesta empresa, que no ha estat duta a terme completament per cap poble és digna del poble francès, que centralitza totes les branques de l'organització social i ha de desitjar al més aviat possible instaurar, en una República una i indivisible, l'ús únic i invariable de la llengua de la llibertat. [...]

Se m'han fet algunes objeccions sobre la utilitat del pla que proposo. Les discutiré ara.

¿Que penseu, potser --m'han dit--, que els francesos meridionals es decidiran fàcilment a deixar una llengua que aprecien per costum i per sentiment? Els seus dialectes, tenen una sintaxi on trobem menys anomalies que en la nostra llengua. Per les seues riqueses i la seua prosòdia esclatant, rivalitzen amb la dolçor de l'italià i la gravetat de l'espanyol; i probablement, en comptes de la llengua dels trobadors d'oïl, parlàriem la llengua dels trobadors d'oc si París, el centre del govern, hagués estat situat a la riba esquerra del Loira.

Els qui ens fan aquesta objecció no pretenen segurament que Astros i Goudouli puguin ser el paral·lel de Pascal, Fénelon i Jean-Jacques. Europa ha parlat en aquesta llengua [es refereix al francès], la qual, embellida adesiara per la mà de les gràcies, insinua en els cors els encants de la virtut, o tot fent ressonar els accents orgullosos de la llibertat, fa basarda al catau dels tirans. No farem pas als nostres germans del Migdia la injúria de pensar que rebutjarien una idea útil a la pàtria. Han renunciat al federalisme polític i l'han combatut; combatran amb la mateixa energia el dels idiomes. La nostra llengua i els nostres cors han d'anar a l'uníson.»

(fragment traduït de l'original en francès de la Relació sobre la necessitat i els mitjans d'extingir els patois i d'universalitzar l'ús de la llengua francesa que el bisbe constitucional francès Henri Grégoire va presentar el 1794 a la Convenció republicana en nom del Comité d'Instrucció Pública)

20) «Se hace indispensable que el catalán abandone el idioma provincial si ha de estrecharse más bajo las nuevas instituciones con el resto de la nación e igualarla en cultura. Desengañémonos ya y entendámonos, que será siempre extranjero en su patria, y que por consiguiente quedará privado de una gran parte de la ilustración que proporciona la recíproca comunicación de las luces el que no posea como nativa la lengua nacional.

(A. Puigblanch. *La Inquisición sin máscara*. Cadis, 1812)

21) «Siendo las partidas de Bautismo, de Matrimonio y de Defunción unos documentos fe hacientes en todos los Tribunales del reyno, se hace preciso que en lo sucesivo se extiendan en idioma castellano que es el idioma del gobierno, advirtiéndose que debe omitirse el hacer mencion del oficio de los padres (...). Gerona, 16 de abril de 1828.»

22) «en vista de la comunicación pasada a este Ministerio por el censor interino de teatros del reino con fecha 4 del corriente, en la que se hace notar el gran número de producciones dramáticas que se presenta a la censura escritas en los diferentes dialectos, y considerando que esta novedad ha de influir forzosamente a fomentar el espíritu autóctono de las mismas, destruyendo el medio más eficaz para que se generalice el uso de la lengua nacional, la reina (q.D.g.) ha tenido a bien disponer que en adelante no se admitiran a la censura obras dramáticas que estén exclusivamente escritas en cualquiera de los dialectos de la provincias de España».

(*Reial Ordre de 15 de gener de 1867*)

23) «Llámase idioma o lengua el conjunto de palabras y modos de hablar peculiares a cada nación. La lengua de los habitantes de España debería y puede llamarse española, pero más comúnmente se denomina lengua castellana, porque empezó a usarse en Castilla... prevaleciendo sobre las de los demás pueblos que habitan la Península ibérica, de los cuales algunos conservan todavía su antiguo idioma, como los vascos, los catalanes, etc.»

(*Gramática de la lengua castellana*, Academia Española, 1870)

24) Les institucions estatals espanyoles prohibeixen parlar en català per telèfon. (1896)

25) L'any 1896 el diputat valencià Polo y Peirolón, del partit carlí, proposa al parlament que «els mestres estatals coneguen, a més del castellà, les llengües pròpies de cada poble i que aquestes s'ensenyen en les escoles». El ministre d'instrucció pública li replica dient que «no podia consentir que estos dialectos tan exclusivos echen fuera el idioma castellano».

26) «(...) Cada dia sabem més el castellà. Cada dia sabrem més i l'emplearem més, sense, però, en detriment d'un ús més intensiu i extensiu del català. La branca

castellana del nostre arbre trilingüe florirà força més. No s'assecarà. No serà mai potser el castellà, com el francès, la nostra llengua complementària predilecta per a l'alta cultura. Emperò no quedarà tampoc reduïda a un de tants idiomes per a ús exclusiu dels comerciants. No deixaran mai d'empresar-lo els catalans com instrument per a la lluita política dins l'Espanya castellana, sempre que no sigui convenient servir-se del català. Per altra part, oblidarem mai que hi ha hagut un Cervantes, un Gracián, un Larra, un Menéndez Pelayo, un Unamuno, un Retana, un Maeztu, un Marquina? No comença ja a florir el jove arbre de la cultura castellana dins la Hispanoamèrica? La mateixa vella Espanya castellana no ressorgirà transfigurada pel dolor en Castella Nova, ben unida, fraternalment unida, amb Catalònia, amb Lusitània; la Ibèria dels Hel·lens, la Hispània dels llatins? (...).»

(*Joaquim Casas-Carbó, fragment de l'Auto-comentaria a l'article "Catalunya trilingüe", 1908*)

27) «Llámase idioma o lengua el conjunto de palabras y modos de hablar propios de una nación. La lengua principal de los naturales de España se llama española. También se llama comúnmente lengua castellana, porque Castilla, habiendo contribuido de modo preponderante a formar la nación española, logró que su propia lengua prevaleciese sobre los dialectos afines que se hablan en los antiguos reinos de León, Aragón y Navarra, e hizo que se propagase por la conquista a Andalucía, Murcia y Extremadura, y luego a las inmensas regiones descubiertas y civilizadas por los españoles en América y Oceanía. Y aunque la lengua castellana no ha prevalecido totalmente sobre las de los otros pueblos que habitan la Península Ibérica...»

(*Gramática de la lengua castellana, Real Academia Española, 1913*)

28) «Reducida al principio a Castilla la Vieja, de que como vernácula toma nombre, y difundida después durante la Reconquista, su fuerza expansiva y la potencia evolutiva que la ha lanzado más allá de formas en que estacionarias quedaron algunas de sus congéneres, acabaron por erigirla en lengua general del Estado. [...] El castellano ha acabado, con el transcurso del tiempo, por absorber el romance o dialecto latino navarro-aragonés y también el leonés con sus variedades. [...] Trasplantado durante la reconquista, produjo el andaluz. Extendido a las regiones de habla vernácula y peculiar, como la vasca, la catalana y la gallega, háblanlo dentro de España 15 millones...»

(*Estudios elementales de lengua castellana: Gramática, Francisco J. Garriga, 1925*)

29) «El idioma oficial es el castellano o español, de origen latino. Es exclusivo en la mayor parte de la nación, y alterna en Cataluña, Valencia, Baleares y Galicia con sus respectivas lenguas regionales del mismo origen. Además se habla vasco o euscaro, lengua antiquísima.»

(*España: Geografía política y económica, dins Los Estados de Europa y de las demás partes del mundo, R. Montes, 1931*)